

reks ega kurbaks, waid ütles labkel ja rahulisel kombel, nagu oleks ta mõni meesterahwas olnud:

„Isa, ma olen püüdnud sinu sõnakunlja ja wiisakas laps olla, ma olen lõik teinud, mis mul mõimalik oli, mulle on see selle pärast wäga libe ja walus, kui sa mind korraka sõna kuulmataks ja jumalakartmataks nimetad. Ka tean ma küll, et sinul palju meelewalda on minu üle, kui ma omale meest walitsen, aga seda ma tean ka, et mul enesel kõige suurem sõna on rääkida. Mina olen ise, kes oma mehega pean ühes koos elama, selle pärast peab see mees mulle ka armas olema, muidu ei jõnu ma elu koormat mitte ühes temaga kanda. Sunnitud abielu ei ole ialgi õnnelik, sest mitte need wanemad, kes sunnivad, ei ela abielus, waid see, kes abielusse heidab. Selle pärast peab ka abielusse heitjal esimene õigus olema, ja kui ta teab, et ta mitte lõikmata meest omale ei ole walitsenud, siis ei ole tal mitte waja enne isa eht ema käest luba küsida, sest minu armates ei leela keegi mõistlik wanem oma last mõistlikul wiisil paari heitmast.“ —

„Ole wait!“ kätas isa jalga wasta moad lüües; „kas ei ole lugu kões! Ikka tahate teie, lapsed, nüüd targemad olla kui wanemad. Kas sul häbi ei ole oma isa wastu hakata! Wemmalt oled sa ära teeninud, et sina julged seda wiisi siin minule õpetust anda.“

See oli Wardile liig, et Põlluotsa peremees nii wihaseks oli saanud, et ta oma täis kasunud ja foolitatud tütar koguni wemblaga ähwardas. Kindla ja mehise meelega ütles ta: „Armas Põlluotsa peremees! Teie tütar on minu pruudiks heitnud, ja selle pärast on minu kohus tema eest rääkida. Anu ei ole mitte enam rumal wallatu laps, seda wembla eht wiisaga peab karistama eht ähwardamagi. Anu on mõtleja inimene, kes teab, mis ta teeb.“

„Pea sina ka oma suu!“ kisendas tulew ääriisa hoopis ära unustades, et iga wiisakas inime teisele „teie“ peab ütleva. „Kas sina ka kellegi peigmees oled! Waene oled nagu kirikut, millega tahad naist toita? Kas wõla-alune loht kedagi jõuab ülemal hoida? Sa saadad ju minu lapse hukka! Õpetad teda niisama efsiteed kätma, nagu sa isegi teed! Sinu

läbi saab ta niisama ilmalikult ja tänamataks nagu sa ise, kes kellegist ei hooli, ei jutlusest ega Jumala sõnast ja — ja — —“. Hääl jäi tal liinni ja sõna lubu wiha pärast.

Iga sõna isa suust lõikas nagu nuga Anu südamesse, aga Mart jäi kõige selle juures täiesti rahuliseks ja ütles wagasel ja wiisakal kombel:

„Ma palun, ärge saage mitte nii wihaseks, armas pere isa, mina ei ole mitte pahaga Teie juure tulnud, ega Teie mingisugust meelehaigust teha tahtnud. Et mina waele saana mehe poeg olen, ei ole mitte minu süüd, ja kui Teie selle pärast oma tütar mulle ei anna ega luba, siis ei wõi mina küll midagi parata, sest mina ei wõi muud midagi lubada, kui auusaste tööd teha ja oma leiba sellega teenida. Aga kui Teie tardate, et mina oma naist niisama ära efsitan, kui ma ise efsitatud olen, siis teete mulle ülekohut. Ma ei ole kedagi püüdnud efsitada ja usun ka, et ma ise efsiteel ei ole. Ma ei ole muud teinud kui seda, mis mu jüda mind sundis. Kui ma olen wabest seltsides käinud, mis mõnelegi meie maal armastad ei ole, siis ei ole ma sääl juures midagi paha mõelnud, sest need seltsid on riigi ülema walitsuse poolest linnitatud ja lubatud, ja neil ei ole muud süüdi, kui et nad loomulikult wiisil meie Eesti rahwa ja keele harimise eest hoolt püüawad kanda. Meie elu maailmas on kahe poolega: üks pool on waimulik, teine ilmalik. Waimuliku poole harimise paist on kirik, ilmaliku oma on niisugused seltsid, kus sellesuguse waimuharimise kasuks tööd tehakse. Seda on ka riigi walitsus ära tunnud ja on selle pärast hää meelega luba annud niisuguste seltside asutamiseks, mis rahwa elu kõrgemale järjele tõstawad. Reed mehed, kes seltsides kirja eht muud tööd selle tarwis teewad, ei ole mitte pilkajad ega efsitajad. Teie ütlete koguni, et mina jutlusest ja Jumala sõnast ei hooli. See ei ole tõst, armas pereisa, mina kuulan hää melega jutlust ja Jumala sõna; aga kui ma mõne sõna üle sügawamalt järele mõtlen, eht oma arwamist awaldan, siis ei ole ma veel aimugi Jumala sõna põlgaja, sest jutluse tegijad ei ole muud kui inimesed. Ka ei ole ma kellegi wasta meelega tänamata olnud. Kes minule on hääd teinud eht meie rahwa hääks kas kirja-